

Павло Коломієць, к. ю. н.

Полтавський інститут економіки і права, Україна

ТЕРМІНИ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: СПАДЩИНА МИНУЛОГО ТА РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ

Pavlo Kolomiets, PhD in Law

Poltava Institute of Economics and Law, Ukraine

TERMS OF THE TAX CODE OF UKRAINE: THE LEGACY OF THE PAST AND THE REALITIES OF THE PRESENT

The purpose of the article is to call for improvement of the legal regulation of public relations in the sphere of taxation, namely, to streamline the current rules of the Tax Code of Ukraine. The author emphasizes that the economic situation and, as a consequence, the positioning of the Ukrainian state in the world, depend directly on the quality of writing the text of a legal act in the field of taxation – the Tax Code of Ukraine. Bringing clarity, transparency, accuracy, end-to-end use of tax terms will be a great basis for an easy and free reading of the text of the Tax Code by its users. It should be emphasized that light and accessible text of the Code will be able to popularize Ukraine in the world as a platform for launching new business start-ups, interesting projects, and this will result in attracting investments, development of small and medium-sized businesses, the emergence of new and adequately paid jobs.

Keywords: the scope of tax collection, the Tax Code of Ukraine, the Customs Code of Ukraine, tax system, system of taxation.

Якість написання тексту будь-якого окремого нормативно-правового акту є найважливішою характеристикою і запорукою добробуту держави Україна. Кажучи про державу ми повинні мати на увазі, в першу чергу, кожного окремого громадянина цієї держави, – його якість життя, можливість забезпечити своє місце в економічному житті держави. Далеко не в останню, якщо не в першу чергу, цей економічний добробут залежить від точного, вивіреного, заснованого на конституційних засадах, зрозумілого, легкого в сприйнятті тексту Податкового кодексу України (далі – Кодекс).

Проте, існуючи з 2010 року Податковий кодекс України й досі залишається складним в розумінні з точки зору як платника податку так і працівника податкового органу.

Навряд чи можна виділити з усього масиву нормативно-правових актів України ще один настільки ж важливий, великий, але водночас несприятливий в розумінні і застосуванні нормативно-правовий акт. Це проявляється як з точки зору відсутності чіткого поділу Кодексу на «загальну» та «особливу» частини, конструкції окремих податків та зборів, а особливо в суто податковій термінології, яка наскрізно в ньому застосовується.

Важливість питання використовуваної в тесті Кодексу термінології важко недооцінити. Слушною, в даному випадку є думка С.С. Алексєєва, який вважає, що необхідними умовами раціонального використання термінології є: а) єдність термінології. Однакові терміни, що використовуються при формулюванні юридичних норм, повинні мати тотожне значення; неприпустимо для позначення одних і тих же понять використовувати різні терміни; б) загальна визначеність термінології. Використовувані терміни повинні отримати визнання в науці і практиці; в) стійкість термінології. Неприпустимо без особливо вагомих причин відмовлятися від раніше використовуваної термінології, вводити поряд з прийнятими інші, на думку деяких авторів, більш «вдалі» терміни¹.

Враховуючи сказане вище, зупинимось на дослідженні питання щодо наскрізно використаного в Кодексі терміну «справляння».

¹ Алексєєв, С. С. (1981). *Общая теория права*. Москва: Юридическая литература, 2, 274.

Відповідно до пункту 1.1. статті 1 Податкового кодексу України, цей Кодекс регулює відносини, які виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства¹.

З наведеного вбачається, що законодавець включає в категорію «сфера справляння податків і зборів» наступне: 1) вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, 2) порядок адміністрування податків та зборів, що справляються в Україні, 3) платників податків та зборів, 4) права та обов'язки платників податків і зборів, 5) компетенцію контролюючих органів, 6) повноваження і обов'язки посадових осіб контролюючих органів під час адміністрування податків, 7) відповідальність за порушення податкового законодавства.

Отже, категорія «сфера справляння податків і зборів», відповідно до пункту 1.1. статті 1 Кодексу, є його загальною категорією, яка:

1) визначаючи вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, включає в себе нормативні положення статей 8 «Види податків та зборів», 9 «Загальнодержавні податки та збори», 10 «Місцеві податки» розділу I «Загальні положення» Кодексу.

2) Порядок адміністрування податків та зборів, що справляються в Україні передбачений розділом II «Адміністрування податків, зборів, платежів» Кодексу.

3) Платників податків та зборів, що регламентуються нормами глави 6 «Облік платників податків» розділу II «Адміністрування податків, зборів, платежів» та положеннями розділів III-XIV Кодексу, якими передбачено правове регулювання справляння окремих податків і зборів.

4) Права та обов'язки платників податків і зборів передбачені статтями 15 «Платники податків», 16 «Обов'язки платника податків», 17 «Права платника податків» розділу I «Загальні положення» Кодексу.

5) Компетенцію контролюючих органів встановлено статтями 19-1 «Функції контролюючих органів», 19-2 «Функції центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, в частині забезпечення формування та реалізації податкової та митної політики», 19-3 «Функції державних податкових інспекцій», 20 «Права контролюючих органів» розділу I «Загальні положення», а також статтею 41 «Контролюючі органи та органи стягнення» розділу II «Адміністрування податків, зборів, платежів» Кодексу.

6) Повноваження і обов'язки посадових осіб контролюючих органів під час адміністрування податків прописані у положеннях статті 21 «Обов'язки і відповідальність посадових та службових осіб контролюючих органів» розділу I «Загальні положення» і розділом XVIII-1 «Посадові особи контролюючих органів та їх правовий і соціальний захист».

7) Відповідальність за порушення податкового законодавства встановлена главою 11 «Відповідальність» розділу II «Адміністрування податків, зборів, платежів». Тут варто також наголосити, що відповідальність за порушення податкового законодавства не обмежується лише вказаними вище позиціями. Правове закріплення відповідальності за порушення правового регулювання справляння окремих податків і зборів визначено положеннями розділів III-XIV Кодексу.

Проте, автори науково-практичного коментаря до Податкового кодексу України зауважують наступне: «Оподаткування включає не лише вичерпний перелік податків та зборів, а й процесуальне забезпечення їх появи (введення, зміни, скасування) та справляння²».

Як бачимо, пунктом 1.1. статті 1 Кодексу за категорією «сфера справляння податків і зборів» закріплено статус загальної, тобто такої, яка включає в себе абсолютно весь спектр податкових відносин. Тобто, законодавець закріплюючи норму щодо регулювання відносин, які виникають у сфері справляння податків і зборів, не акцентував увагу на ключовому моменті: податки і збори справляються платниками податків добровільно і самостійно шляхом їх нарахування та сплати, чи все ж таки податки і збори справляються з платників податків і зборів шляхом застосування примусу?

¹ Податковий кодекс України, 2010 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>>. (2019, серпень, 31).

² Азаров, М. Я. (2010). *Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України*. Київ: Нац. ун-т держ. подат. служби України, МФУ, 1, 41.

Результати проведеного аналізу тексту Податкового кодексу України станом на 01 вересня 2019 року свідчать про те, що в інших статтях Кодексу (крім першої) використовується як термін «справляння податків і зборів платниками» так і «справляння податків і зборів з платників». Наприклад, при визначенні поняття податку та збору в статті 6 Кодексу, застосовується словосполучення «*справляється з платників податку*» та «*справляється з платників зборів*».

На відміну від зазначених конструкцій, у підпункті 266.7.4. пункту 266.7. статті 266 та підпункті 267.6.3. пункту 267.6. статті 267 Кодексу, використовується така юридична конструкція: «*справляння податку фізичними та юридичними особами*». У підпункті 268.5.2. пункту 268.5. статті 268 Кодексу, використовується юридична конструкція «*справляння збору здійснюється податковими агентами*».

Нажаль, в Податковому кодексі України відсутнє законодавче закріплення визначення поняття «справляння податків і зборів».

Оскільки відповідно до пункту 2 статті 1 Митного кодексу України відносини, пов'язані із справлянням митних платежів, регулюються цим кодексом та Податковим кодексом України, зокрема, з'ясуємо наявність визначення поняття «справляння» у Митному кодексі України. Але і в цьому нормативному акті також відсутнє законодавче закріплення визначення поняття «справляння податків і зборів»¹.

Проте, підпунктом 1.1. пункту 1. Порядку застосування уніфікованої митної квитанції МД-1, затвердженого наказом Державної митної служби України від 04 січня 2005 року №1 передбачено, що справляння платежів – нарахування й прийняття митним органом сум платежів згідно із законодавством².

Наступним кроком нашого дослідження стане розгляд варіантів тлумачень слова «справляння» в словниках української мови.

Словник української мови 1978 року видання тлумачить слова «справляння», «справляти» та «справлятися» наступним чином:

«Справляння, справляти – 3. Виконувати, здійснювати що-небудь; // Втілювати в життя, робити що-небудь дійсним, реальним. Справляти свої діла – займатися своїми справами. 6. з кого – чого. Правити, вимагати (борг, податок і т. ін.). 3 метою забезпечення своєчасного і повного надходження в бюджет податку з обороту доцільно справляти його, як правило, безпосередньо з підприємств, а не з збуткових організацій (Рад. Укр., 30.ІІІ 1957, 3); 7. розм. Спрямовувати, скеровувати що-небудь кудись. 8. розм. Відправляти, відсилати, що-небудь кудись.

Справлятися – док 1. Успішно виконувати яку-небудь роботу, якісь доручення, обов'язки і т.ін.; бути спроможним виконувати, здійснювати що-небудь. 2. Перевиховуючись, робитися кращим. // Перемагати, пересильовати в собі які-небудь почуття. 5. Забезпечувати себе чим-небудь необхідним.»^{3 4}

Великий тлумачний словник сучасної української мови (2005 року) надає словам «справляти» та «справлятися» такі пояснення:

«Справляти – 3. Виконувати, здійснювати що-небудь. // Втілювати в життя, робити що-небудь дійсним, реальним. Справляти службу. 4. Робити правильним. 6. з кого – чого. Правити, вимагати (борг, податок і т.ін.). 7. розм. Спрямовувати, скеровувати що-небудь кудись. // Направляти когонебудь у певному напрямку. 8. розм. Відправляти, відсилати що-небудь кудись.

Справлятися – 1. Успішно виконувати яку-небудь роботу, якісь доручення, обов'язки і т.ін.»^{5 6}

¹ Митний кодекс України, 2012 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>> (2019, серпень, 31).

² Про затвердження Порядку застосування уніфікованої митної квитанції МД-1, 2005 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-05/>> (2019, серпень, 31).

³ Білодід, І. К. (1978). *Словник української мови*. Київ: Наукова думка, 9, 591-593.

⁴ Electronic library Ukrainica (1980). *Академічний тлумачний словник української мови* <<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0007554>> (2019, серпень, 31).

⁵ Бусел, В. Т. (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: Перун.

⁶ Electronic library Ukrainica (1980). *Академічний тлумачний словник української мови* <<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0007554>> (2019, серпень, 31).

«Однією з ключових ознак податку є обов'язковість – покладений законом на платника обов'язок сплатити його у відповідній сумі у встановлені терміни. При цьому фінансова наука розглядає два аспекти цієї сторони податків: обов'язковість чи примусовість; обов'язковість чи добровільність. Якщо виходити з фінансових реалій, то варто відмітити, що найбільш точна й наближена до дійсності інтерпретація податку як обов'язкового платежу. Насамперед, у податковому адмініструванні розрізняють терміни «справляння» і «стягнення» податків (у літературі вони досить часто вживаються неточно і некоректно чи взагалі ототожнюються). Обов'язковість є невід'ємним елементом справляння податків – установленої системи їх мобілізації, а примусовість – атрибутом їх стягнення, у тому числі й у безспірному порядку, тобто різновидом своєрідних фінансових санкцій. Однак фінанси водночас є й системою узгоджених інтересів. У цьому контексті більш обґрунтовано розглядати податки не як добровільні, а як усвідомлені обов'язкові платежі. Саме таке розуміння сутності податків привело до формування у розвинутих країнах відповідної податкової правосвідомості, за якої сплата податків розглядається як певний почесний обов'язок. Проте, незважаючи на вищезазначене, обов'язковість податків все ж є неповною, бо існує система ухилення від оподаткування та уникнення податків, а кожний платник, яким би свідомим він не був, завжди намагатиметься зекономити на податках.»¹

Висновки. Першочерговим завданням сучасності є удосконалення правового регулювання суспільних відносин у сфері оподаткування, а саме, впорядкування діючих норм Податкового кодексу України.

Економічний стан, а як наслідок і позиціонування української держави в світі, напряду залежать від якості написання тексту нормативно-правового акту у сфері оподаткування – Податкового кодексу України. Існуючи вже дев'ять років, останній так і не позбувся «дитячих хвороб», що досі мерехтять серед його чинних норм. Бажаючи розвитку економіки України, стабілізації, підвищення її фінансового стану та покращення інвестиційного клімату, сучасним науковцям відповідної галузі необхідно згуртувати зусилля, в першу чергу, задля удосконалення податкового законодавства. І одним із перших завдань можна виділити приведення до ясності, прозорості, чіткості, наскрізного використання саме податкових термінів. Крім того, перелічені вище якісні характеристики норм податкового законодавства стануть чудовим підґрунтям для легкого і вільного сприйняття тексту Податкового кодексу його користувачами і як результат – цей нормативний акт зможе, врешті решт, стати «настільною книгою-путівником» широкого кола платників податків.

В свою чергу, не варто забувати і про «майбутніх платників податків» в обличчі підростаючого покоління. Адже саме їм стане у нагоді удосконалений текст Кодексу, який вони зможуть легко читати, вивчати, а врешті і застосовувати на практиці, тим самим наповнюючи якісно державну казну.

Але й варто наголосити, що легкий і доступний у сприйнятті текст Кодексу зможе популяризувати Україну в світі, як майданчик для започаткування нових бізнес-стартапів, цікавих проєктів, і наслідком цього стане залучення інвестицій, розвиток малого і середнього бізнесу, поява нових і адекватно оплачуваних робочих місць.

References:

1. Alekseev, S. S. (1981). *Obshhaja teorija prava* [General theory of Law]. Moscow: Legal literature, 2. [in Russian].
2. *Podatkovyy kodeks Ukrainy, 2010* (Verkhovna Rada Ukrainy). [Tax Code of Ukraine, 2010 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>>. (2019, August, 31). [in Ukrainian].
3. Azarov, M. Ya. (2010). *Naukovo-praktychnyy komentar do Podatkovoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and Practical Commentary to the Tax Code of Ukraine]. Kyiv: Nat. state university. Tax. services of Ukraine, 1. [in Ukrainian].
4. *Mytnyy kodeks Ukrainy, 2012* (Verkhovna Rada Ukrainy). [Customs Code of Ukraine, 2012 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>> (2019, August, 31). [in Ukrainian].

¹ Єфіменко, Т. І. (2010). *Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія*. Київ: Акад. фін. управління, 3, 303-304.

5. *Pro zatverdzhennya Poryadku zastosuvannya unifikovanoyi mytnoyi kvytantsiyi MD-1, 2005* (Verkhovna Rada Ukrayiny). [On approval of the Procedure of application of the unified customs receipt MD-1, 2005 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-05/>> (2019, August, 31). [in Ukrainian].
6. Bilodid, I. K. (1978). *Slovyk ukrayinskoyi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]. *Electronic library Ukrainica* <<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001610>> (2019, August, 31). [in Ukrainian].
7. Electronic library Ukrainica (1980). *Akademichnyy tlumachnyy slovyk ukrayins'koyi movy* [Academic Interpretative Dictionary of the Ukrainian Language]. <<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0007554>> (2019, August, 31). [in Ukrainian].
8. Busel, V. T. (2005). *Velykyy tlumachnyy slovyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy* [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. *Electronic library «Ukrainica»* <<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>> (2019, August, 31). [in Ukrainian].
9. Yefymenko, T. I. (2010). *Finansy. Byudzheth. Podatky: natsional'na ta mizhnarodna terminolohiya* [Finances. Budget. Taxes: national and international terminology]. Kyiv: NANU, DNNU, 3. [in Ukrainian].